Baracoa

La ciutat de les tres mentides

Entrar a Cuba per Nuestra Señora de la Asunción de Baracoa és una elecció si més no singular, perquè aquesta petita ciutat, que ocupa el mateix lloc on Colom va posar els peus quan va arribar a l'illa el 1512, és a Orient, mig aïllada encara per la distància i una idiosincràsia especial heretada, potser, dels indis taïnos que habitaven aquestes terres.

Text: Maribel Herruzo

Imatges: xxxx

«**A** Baracoa me voy, aunque no haya carretera...», així deia una vella cançó d'Antonio Machín. I és que, situada a la província de Guantánamo, fins fa poques dècades l'única manera d'accedir en aquest territori taïno era per mar o un pèssim camí de terra que la unia amb Moa i la seva fàbrica de níquel Ernesto «Che» Guevara. Des dels anys seixanta una altra carretera de sinuosos revolts però en més bones condicions, coneguda com La Farola, enllaça Baracoa amb Santiago, i s'ha convertit en una mena de símbol de les dificultats

que de vegades ha de vèncer un poble per avançar cap al seu destí. Per aquí diuen que aquesta és la primera mentida que destil·la la ciutat: una farola... que no fa llum.

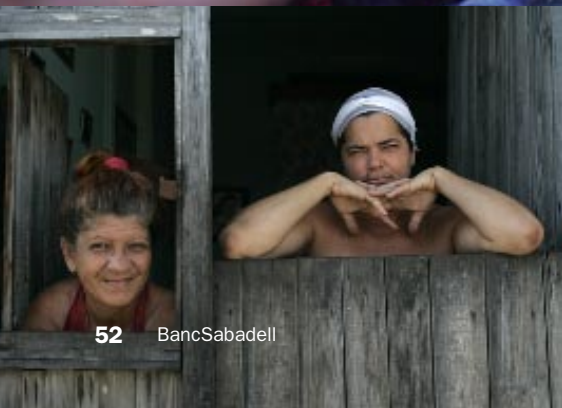
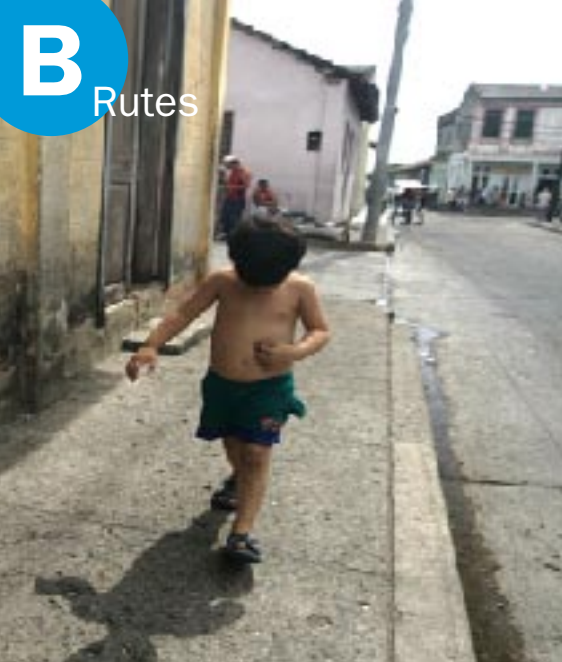
La badia de Baracoa es pot contemplar des d'un dels tres hotels que hi ha a la població. Situat a la part alta d'un turó, des del que un dia va ser el castell Seboruco i avui és l'hotel Castillo, es pot apreciar un sorprenent tapís de vegetació i construccions de fusta emmarcades per un mar càlid, uns quants rius i un promontori que amaga la segona mentida de Baracoa:

el Yunque (enclusa) que no és de ferro. El cim completament pla recorda l'eina del ferrer, d'aquí el nom, i al seu al voltant hi ha moltes de les nou-cents vint-i-vuit espècies vegetals endèmiques de la regió, tres-cents seixanta-sis de les quals són impossibles de trobar fora d'ací. Als seus peus un dels rius que volten la població, el Toa, comparteix protagonisme amb el Yumurí, el Duaba i el Miel, on diuen que ha de banyar-se tothom que vol tornar alguna vegada per aquests indrets. La tercera mentida: un riu de mel (riu Miel) que no endolceix. Amb tot, és el Toa el que se'n duu el

títol de riu més cabalós del país, i rega el territori més exuberant i tropical de tota l'illa.

Ritme pausat

Les senzilles construccions de fusta i l'aire que es respira en l'arquitectura de la ciutat es deuen, en gran part, a les més de cent famílies de colons francesos que hi van arribar procedents d'Haití, després de la revolució en aquest país el 1791. En els seus carrers s'acumula el fang quan plou; l'asfalt, afortunadament per a l'esperit, no tant per als vehicles, no forma part del paisatge. La vegetació, desbor-

dant, aguaita des de darrere dels patis de les cases, on de vegades s'amaguen sense voler les parades de gelat de coco, una de les delícies culinàries locals, juntament amb la xocolata. Baracoa es mou a un ritme pausat però no s'atura, excepte a l'hora de la migdiada. Tot flueix de tal forma que el lloc sembla embolicat en una aurèola màgica, amb el mar acaronyant-li les galtes des de les dues badies. Quan cau la nit, Baracoa es transforma, l'aire s'omple de sons, l'ànima dels seus habitants es despulla i els carrers i les places es converteixen en l'aparador ideal per mostrar-se i contemplar.

Personatges

Un personatge que mostra l'esperit de Baracoa és el Lázaro, fill del músic Cayamba, tota una institució no solament a Guantánamo sinó a tot Cuba, i que va estar a punt de marxar del braç de qui havia de ser la seva dona francesa, però un cop de timó del destí el va deixar enterrat en aquest racó del planeta.

En el cor dels homes i les dones d'Oriente queda l'herència orgullosa d'aquells taïnos que van lluitar al costat del seu cap, el cacic Hatuey

Mentrestant, beu tant rom com es pot pagar i acompanya els turistes a conèixer aquest lloc del món. No cobra per fer-ho, encara que hi ha dies que no té res per menjar i la casa on viu, en un bloc d'herència soviètica que l'únic al·licient que té és estar situada davant del mar, literalment cau a trossos. Apella a la generositat dels seus acompanyants mentre és amb ells, però això no vol dir que, en ocasions, no tingui gestos heroics i li pegui per convidar a unes copes o a uns peïxos a la brasa que ell mateix prepara a la riba de qualsevol dels rius que envolten la badia. L'orgull cubà, déu n'hi do, atacaria com una fera furiosa si es declinés tal invitació. S'ha d'acceptar i prou. Potser en el cor dels homes i les dones d'Oriente queda l'herència orgullosa d'aquells taïnos que van lluitar al costat del seu cap, el cacic Hatuey, que va ser cap-

turat i cremat viu pels conqueridors el 1513. La seva mort va posar fi a la curta resistència indígena, però se li ha de reconèixer el valor d'enfrontar-se a un exèrcit molt més poderós. Per una altra part, la majoria de la població no sembla que estigui gaire interessada en assumptes religiosos, i es reparteixen entre les velles creences de la santeria i l'acostament a les sectes protestants que s'han començat a propagar ràpidament per tota l'Amèrica Central.

La catedral de Baracoa està en tan mal estat que amb prou feines manté el tipus enfront dels locals que de nit propaguen la seva música sense complexos. La Casa de la Trova, molt prop de l'església, a la plaça de la Independència, s'omple cada nit de músics que improvisen fins i tot quan el local tanca les portes. Al capvespre, que invariablement arriba poc després de les sis, la música ho impregna tot més enllà del tòpic i s'imposen les passejades a la llum de les escasses

bombetes que il·luminen el moll. Aquí, qualsevol es pot deixar endur per la llegenda real de "la Russa", que dóna nom a l'hotel que va obrir Magdalena Rovenskaya, una dona que va fugir de la revolució bolxevic i es va enamorar de la revolució cubana, que va arribar a Baracoa a final dels anys trenta de la mà del seu marit i que va inspirar el personatge de Vera a la cèlebre novel·la La consagració de la primavera d'Alejo Carpentier. Al vestíbul de l'hotel, davant mateix del moll, es pot contemplar el retrat d'aquesta dona, ballarina i musa, abans de degustar un rom en el seu diminut bar i embriagar-se de la fragància d'aquesta primavera de què parlava l'escriptor cubà.

Presència de mar

Amb una superfície de gairebé 1.000 km², una mica més de la meitat dels

Pels afores de Baracoa

Pels afores de la ciutat es poden fer moltes excursions. En els rius Toa, Miel, Duaba i Yumurí es poden fer excursions amb barca i així recórrer alguns paratges que d'una altra forma serien inaccessibles. Si s'aconsegueix llogar un vehicle amb conductor, la reserva de la biosfera de les Cuchillas del Toa que volta la muntanya del Yunque és una altra visita imprescindible. Playa Maguana, a uns vint-i-dos quilòmetres, és la platja de sorra blanca i aigües càlides i tranquil·les més pròxima a la població. Entre la curiosa fauna autòctona de la regió destaquen uns bells i únics caragols amb franges de colors impossibles que els habitants del lloc fan servir per fabricar collarets i records.

80.000 habitants que té la ciutat viuen a la zona urbana i la resta en comunitats rurals o en bohíos més o menys pròxims. A més del castell de Seboruco, al segle xviii es van edificar a la ciutat dues construccions més per protegir-se dels pirates i a causa de la proximitat d'Haití: el fort Matachín, avui convertit en museu de la ciutat, i el fort de la Punta, actualment bar i restaurant i pel qual es pot accedir a una petita cala de roca on assíduament acudeixen els infants a la recerca de diversió i onades. Hi ha una petita platja situada a la mateixa badia, freqüentada gairebé exclusivament per gent de la ciutat, on les antigues cases de fusta amb colors pastel en flanquegen la part posterior i els frondosos arbres proporcionen un alleugeriment gens menyspreable sota el sol tropical. El riu desemboca allà mateix, i

s'hi pot experimentar l'agradable sensació de banyar-se en aigua dolça i salada alhora. En aquesta platja es troben els baracoenses a menjar jaboncillos –una fruita dolcenca venuda en manats que alleuja la set– a beure cervesa o rom i a viure. La badia de Miel, que es contempla des del moll, acull la segona platja de Baracoa, gairebé sempre buida a causa del seu onatge. Els turistes van a buscar Playa Maguana, a uns vint-i-dos quilòmetres al nord-oest, d'aigües transparents i sorres blanques, amb un petit complex turístic inclòs. Però rares vegades hi arriben els habitants de la zona, és un vedat privat per al turista. Tanta mar envoltant la ciutat va inclinar els pobladors originals a batejar-la amb el nom de Baracoa, al qual els conqueridors van anteposar l'afegitó de “Nuestra Señora de la Asunción”. En realitat, Baracoa és un vocable

taíno que significa “presència de mar”. Res més encertat.

Tradicionalment la regió ha viscut de l'agricultura, explotant el coco, la xocolata (aquí hi ha una fàbrica de xocolata única al país), el cafè, el rom i els vins de fruites. En aquesta zona es produeix gairebé el 80% del cacau cubà, i una factoria als afores de la ciutat processa la matèria primera per convertir-la en mantega de cacau, rajoles, cacau en pols o licor. Però a Baracoa molta gent ha començat a assimilar el potencial turístic del lloc obrint hotels, algun restaurant o paladar, petites parades de llaminadures, llogant habitacions i bicicletes, regentant discoteques i cabarets o fent de guies improvisats. Tota la província, i especialment aquest bocinet de terra, va estar oblidada molt de temps. De ser la ciutat primacial de Cuba, la primera que van

Miniguia per al viatger

Com arribar-hi:

La forma més directa és volar fins a Santiago de Cuba i des d'allà agafar un autobús de la companyia Víazul que fa el trajecte per La Farola. També surten autobusos des de l'Havana a Santiago; convé fer la reserva amb antelació. Al petit aeroport de Baracoa arriben avions de les companyies locals Cubana de Aviación, Aerocaribbean i Aerotaxi.

On allotjar-se:

Hotels La Russa, El Castillo i Plaza, a més a més de Porto Santo, que és al costat de l'aeroport. També hi ha la possibilitat d'allotjar-se en cases particulars amb opció de desdijuni, esmorzar i sopar.

Què s'hi pot fer:

Visita a la reserva nacional de les Cuchillas del Toa, excursió a Playa Maguana, observar la panoràmica de la ciutat des de l'Hotel El Castillo, beure un rom a l'hotel La Russa, passejar a la nit pel moll, anar a ballar als bars dels voltants de la plaça de la Independència, anar a escoltar els músics a la Casa de la Trova.

Què hi podem comprar

La xocolata i el coco són els dos productes que més es produeixen a la regió. També hi podem comprar rom i algunes peces d'artesanía d'artistes locals (pintures, joieria, escultura, etc.). *mujer y no morir en el intento, Rosa rosae i Libertarias.*

trepitjar els conqueridors, la primera de les set viles fundades per l'adelantado Diego Velázquez de Cuéllar i la primera capital de l'illa, va deixar de ser protagonista molt aviat, cinc anys després de ser fundada, quan la capitalitat va passar a Santiago. Segurament, el seu aïllament va influir en el canvi, i això ha estat un pes que ha suportat fins a gairebé cinc segles després. Un aïllament que també ha contribuït a preservar aquesta atmosfera especial de la qual avui encara gaudim. Només amb el triomf de la revolució hi van arribar les desitjades escoles, l'hospital, els centres esportius i culturals, i fins i tot la carretera que s'havia començat a construir feia anys i que mai no es va acabar. Els pagesos van veure com alguns dels seus fills podien fins i tot accedir a la universitat, la sanitat arribava a tothom... Per això, aquí, Fidel continua tenint moltes simpaties. Avui,

a l'hospital falten els mateixos recursos que a la resta de Cuba, i en la senzilla sala del metge de capçalera vells i dones embarassades fan cua per no rebre gaire cosa més que consells i bones paraules. Encara que puc assegurar que la calidesa amb què aquests professionals de la medicina tracten els seus pacients pot fer autèntics miracles.

Lázaro, el meu improvisat i no puc saber si del tot desinteressat guia, es queda de moment a l'illa, bevent-se els pesos o els dòlars que troba, somiant que arribarà una altra francesa que el lliurarà de continuar gaudint d'una terra càlida, generosa, bella i cruel alhora. Seguirà component cançons, com el seu pare, explicant a qui el vulgui escoltar que una vegada va ser nominat per a l'important premi de Cubamúsica i que fa temps va estar en un París imaginari sopant sota la Torre Eiffel.

